

Egyszer minden írás végére pont kerül.

Gergely András halálára

1943 végén, 1944 elején minden idők egyik legnagyobb – egyben legvitatottabb életművet alkotó – magyar történésze, Szekfű Gyula a reformkor szabadságért, demokráciáért, társadalmi reformért harcoló értelmiségije, a centralisták elképzeléseiről értekezett. Az Adyt idéző, *Valahol utat vesztettünk* című hosszabb cikksorozat utolsó része 1944. február 27-én jelent meg, mintegy önkéntelenül – vagy nagyon is tudatosan? – a német megszállást előlegezve. Utolsó sorai a feltétlenül szükséges átalakulás kapcsán így hangzottak: „[...] ha a homokóra lefutóban van és azt újra fel kell tölteni, a változás pillanatában mindez lényegtelenül válik. A változásnak pedig egyik előjele, hogy nincsenek többé érvek és ellenérvek, melyeket nem ismernénk, és hogy szó, beszéd, írás végképp kimerül, üressé válik. Egyszer minden írás végére pont kerül.”

Szekfű jó két esztendővel Gergely András születése előtt mondott szavait többszörösen is indokoltnak tartom idézni András halála fölötti megrendülésében és megdöbbenésében, melyet a legpontosabban az fejez ki, „hogyan szó, beszéd, írás végképp kimerül, üressé válik”. András egyik történelmi példaképem volt, így nehéz róla elfogódottság nélkül emlékezni. Mint Szekfűt, őt is erősen foglalkoztatta a centralisták tevékenysége, és hozzájuk hasonlóan a saját szakmáján kívül a politika is, különösen a rendszerváltozás idején. (Az MDF alapítói között volt, a párt programjának egyik kidolgozója, 1991–1992-ben a Külügyminisztérium főtitkára. Kétszer volt nagykövet: a Dél Afrikai Köztársaságban /1992–1994/, majd Hollandiában (1999–2002/.)

Akárcsak a centralisták, Gergely András is mindig középre tartott, a politikában és a történettudományban is. Nem szerette a szélsőségeket, igyekezett az érveket és ellenérveket meghallgatni, azok között az arany középutat megtalálni. Akkor is, ha ez a politikában csak részben sikerült neki: az 1980-as évek végének, az 1990-esek elejének ingerült légkörében – amelyet napjainkban néha már visszasírunk – erre nemigen adódott lehetősége. Annál inkább érvényesült kiegyenlítő szerepe történettudományi és tanári munkásságában, hiszen a legkülönbözőbb irányzatokat képviselő és ideológiai beállítottságú historikusok egyaránt elismerték teljesítményét.

Elsősorban a hosszú 19. század története, az 1790-től az első világháborúig terjedő időszak – Magyarország 20–21. századi fejlődését is meghatározó – kérdései izgatták. Mértéktartóan, a források rendkívül alapos ismeretében, Magyarország nemzetközi helyzetét mindig figyelembe véve, ezért az összehasonlító szempontokat is érvényesítve és kiváló íráskészséggel rendelkezve születtek tanulmányai és kötetei (mintegy 250, sokat idézett tudományos publikációja), a magyar mellett német és angol nyelven is. A tudományos ismeretterjesztésnek is mestere volt. A reformkor, Széchenyi István életútja és gondolatvilága, 1848–1849 magyar és (kelet-) közép-európai eseményei álltak vizsgálódásai középpontjában, s mint legjelesebb hősét, Széchenyit, őt is a szó legnemesebb értelmében vett konzervatív reformerként jellemezhetjük. Historikusként és politikusként is. Mindenkivel igyekezett szót találni, a legtöbb esetben sikerrel. Történettudományunkban éppen napjainkban is hiányoznak a hozzá fogható, a különböző táborok között közvetíteni tudó személyiségek.

Tanári pályája az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez, az Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvi Tudományegyetemhez és a Károli Gáspár Református Egyetemhez kötődik. A VERITAS Történetkutató Intézetben nem sokkal annak megalakulása után, 2014-ben lett a Dualizmus-kori Kutatócsoport vezetője, nyugdíjazásáig töltötte be e tisztséget. Sokszor és sokat segítette kollégái munkáját, mindenkinek mindig volt néhány segítő szava, szakmai téren megfontolandó észrevétele.

Néhányan a VERITAS munkatársai közül nemcsak a bölcs és tudós kollégát, hanem az igaz barátot is siratjuk halálakor.

Gergely András életének és műveinek végére – mint egyszer mindenre – pont került. Ám megnyerő személyisége az őt ismerők körében feledhetetlenül tovább él, történeti munkái pedig hosszú ideig megkerülhetetlenek maradnak.

Ujváry Gábor